

Keskkonnaministri määruse
„Saare maakonna looduse üksikobjektide kaitse alla võtmine ja nende piiranguvööndi
ulatus” eelnõu
SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Keskkonnaministri määruse „Saare maakonna looduse üksikobjektide kaitse alla võtmine ja nende piiranguvööndi ulatus” eelnõu on ette valmistatud looduskaitseaduse § 10 lõike 6 alusel. Eelnõukohase määrusega võetakse olemasoleva nelja määruses nimetatud Saare maakonna looduse üksikobjekti (Aula karstiala, Tuiu-Paka kurisu, Lepakõrve kurisu, Küdema kurisu) baasil kaitse alla seitse üksikobjekti ja määratakse nende piiranguvööndi ulatus. Kaitsekorda ei muudeta.

Eelnõukohase määrusega võetakse looduskaitseaduse § 13 lõike 1 alusel olemasolevate üksikobjektide baasil kaitse alla seitse üksikobjekti, muutes seniste üksikobjektide lahustükid eraldiseisvateks üksikobjektideks, mille tulemusena väheneb kaitstava ala pind. Lisaks viiakse objektide nimed kooskõlla kohanimedega. Muudatuse on tinginud vajadus tagada Saare maakonna esinduslike karstialade säilimine ning kurisute ja karstialade otstarbekas piiritlemine, mis põhineks karstinähtuste tegelikul ulatusel.

Looduse üksikobjektid asuvad kõik Saare maakonnas Saaremaa vallas, neist Kalmu (Aste) kurisu Aula-Vintri külas, Küdema karstiala ja Arba kurisu Küdema külas, Lepakõrve karstiala ja Mägeniidi kurisu Paatsa külas ning Paka kurisu ja Nõmme karstiala Tuiu külas. Seni oli Kalmu (Aste) kurisu kaitse all Aula karstiala lõunapoolse lahustükina, Arba, Mägeniidi ja Paka kurisu ning Nõmme karstiala Tuiu-Paka kurisutena ning Küdema ja Lepakõrve karstiala Lepakõrve ja Küdema kurisuna.

Aula karstiala ja Tuiu-Paka kurisud võeti kaitse alla Kingissepa Rajooni TSN Täitevkomitee 18. detsembri 1973. a otsusega nr 22 „Kohaliku kaitse alla võetavate looduskaitseobjektide täiendava nimekirja kinnitamine”. Lepakõrve ja Küdema kurisu võeti kaitse alla ENSV Ministrite Nõukogu 13. märtsil 1959. a korraldusega nr 331-k „Maastiku üksikelementide dendraariumide ja katsekultuuride ning viljapuude ja viljapuuaedade riikliku kaitse alla võtmisest”.

Vastavalt looduskaitseaduse § 91 lõikele 1 kehtivad enne selle seaduse jõustumist kaitse alla võetud kaitsealade ja kaitstavate looduse üksikobjektide kaitseks kehtestatud kaitse-eeskirjad ja kaitsekord seni, kuni looduskaitseaduse alusel kehtestatakse uued kaitse-eeskirjad. Määrusega ei võeta kaitse alla uusi alasid, vaid muudetakse kaitse all olevate alade arvu ja pindala (piiranguvööndi ulatust).

Keskkonnaministri määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti kaitse planeerimise büroo kaitse planeerimise spetsialist Lilli Lakkur (tel 5685 8391, e-post lilli.lakkur@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti kaitse planeerimise büroo juhtivspetsialist Nele Saluveer (tel 447 7386, e-post nele.saluveer@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti jurist Maiu Paloots (tel 730 2244, e-post maiu.paloots@keskkonnaamet.ee), eksperdihinnangu objektidele on andnud Kobras AS, keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Vastavalt looduskaitseseaduse § 4 lõikele 6 on kaitstav looduse üksikobjekt teadusliku, esteetilise või ajaloolis-kultuurilise väärtusega elus või eluta loodusobjekt.

Määrusega jagatakse neli kaitse all olevat Saare maakonna looduse üksikobjekti – Aula karstiaala, Tuiu-Paka kurisu, Lepakõrve kurisu, Küdema kurisu – seitsmeks üksikobjektiks. Senised üksikobjektid moodustasid mitmest lahustükist. Arusaadavam on, kui iga lahustükina paiknenud senise üksikobjekti osa on iseseisev üksikobjekt oma piiranguvööndi ja nimetusega. Määrusega kehtestatakse Saare maakonnas seitsme looduse üksikobjekti (kurisu või karstiaala) piirid ja neid ümbritsev piiranguvöönd.

Vastavalt looduskaitseseaduse §-le 7 on loodusobjekti kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus. Saare maakonna karstialade ja kurisude kaitse alla võtmise eelduseks on nende teaduslik ja esteetiline väärtus ning ohustatus ja tüüpilisus.

Eestimaa aluspõhja ja pinnakatte ehitust ning geoloogilist arengut on uuritud juba mitme põlvkonna jooksul. Kuna paljud geoloogilised objektid on püsiva teadusliku ja üldkultuuriajaloolise väärtusega, siis nende säilitamiseks järgnevatele põlvkondadele on need objektid kandud „Eesti ürglooduse raamatusse”, mida loetakse Eesti geoloogiliste eluta loodusmälestiste andmepangaks. Kurisute ja karstialade teaduslik väärtus tuleneb karstiga seotud geoloogiliste nähtuste esinduslikkusest Jaagarahu ja Paadla lademe avamusalal. Neil aladel on võimalik jälgida eri karstiilminguid (karr, pugem, kurisu, järv). Geoloogilises mõttes on Saaremaa karstialade puhul tegemist üsna noore nähtusega, kuna Läänemeri taandus võrdlemisi hiljuti ja protsessid ei ole saanud kulgeda väga pikka aega. Siiski kuuluvad mõned Saaremaal kujunenud karstilehtrid Eesti suurimate hulka (nt Kalmu (Aste) kurisu, varem Aula karstiaala lõunapoolne lahustükk).

Esteetiline väärtus tuleneb otseselt maastikulisest väärtusest. Karstivormid on omapärased ja huvitava reljeefiga. Käesolevas määruses käsitletavad kurisud ja karstialad on inimese poolt suhteliselt puutumata ning seetõttu säilitanud maastikulise mitmekesisuse. Samuti on karstinähtused väga atraktiivsed.

Eestis on karstivormid tüüpilised mandri põhjaosas ja läänesaartel, kus aluspõhja moodustavad ordoviitsiumi ja siluri karbonaatsed kivimid. Karstinähtus on levinud Saare maakonnas laialdaselt, kuid ilmekaimad karstialad on Jaagarahu ja Paadla lademe avamusalal Mustjala, Kuressaare ja Valjala vahelises kolmnurgas Kesk-Saaremaa aluspõhjakõrgustiku läänenõlval.

Karstinähtused on terves Eestis ohustatud, kuna need on tundlikud reostuse suhtes ja neid mõjutavad ka väljaspool ala toimuvad tegevused. Ajalooliselt on karstivorme kasutatud näiteks põldudelt liigvee ja reovee ärajuhtimiseks. Paljud kurisud on hoopiski kinni aetud. Tänapäeval on peamised ohutegurid väetiste ja mürkkemikaalide kasutamine, ehitustegevus ja taristu rajamine, metsaraie jms. Kalmu (Aste) kurisu peamised ohutegurid on alale ehitamine, reostumine (mürkkemikaalid, väetised) ja maaparandussüsteemide rekonstrueerimine. Peamised ohutegurid Küdema ja Lepakõrve karstialal on alale ehitamine ning maaparandussüsteemide rekonstrueerimine ja küllastatavus. Lisanduv ohutegur on metsaraie. Arba kurisu peamised ohutegurid on alale ehitamine ja metsaraie. Mägeniidi ja Paka kurisu

ning Nõmme karstiaala ohutegurid on lisaks ehitamisele ja metsaraiele maaparandussüsteemide ja kraavide korrastamine. Nõmme karstiaala võib ohustada ka kõrval oleva põllu väetamine (praegu kasutuses heinamaana).

Unikaalsete loodusobjektidena ja veehoiualadena tuleb karstialad ja -allikad säilitada võimalikult looduslikena.

2.2. Loodusobjekti kaitse alla võtmise otstarbekus

Eelnõukohase määrusega juba olemasolevate üksikobjektide baasil üksikobjektide moodustamine just nendes kohtades ja ulatuses on otstarbekas, kuna tegemist on nii Eestis tervikuna, kuid eriti Saare maakonnas esinduslikkuse, unikaalsuse ja esteetilise väärtuse poolest silmapaistvate kurisute ning karstialadega.

Eelnõukohase määrusega moodustuvad olemasolevate üksikobjektide baasil järgmised üksikobjektid:

1. **Kalmu (Aste) kurisu** – Saaremaa vallas Aula Vintri külas Kalmu (34801:001:0397) katastriüksusel asuv kurisu. Tegu on esindusliku karstinähtusega. Varem on kurisu kaitse all olnud Aula karstiaala lõunapoolse lahustükina. Lisaks on see ürglooduse objekt. Aeg-ajalt täitub kurisu veega ja muutub järveks, seega on selle ala puhul tegemist ajutise karstijärvega. Kurisu ise on 1,5 ha suurune ja 2 m sügavune ning sinna suubub Aula peakraav, mis on maaparanduse eesvooluks. Kalmu (Aste) kurisu kuulub Eesti suurimate karstilehtrite hulka.
2. **Küdema karstiaala** – Saaremaa vallas Küdema külas Kihelkonna metskond 26 (48301:003:0276) ja Mändmetsa (48301:003:0073) katastriüksustel asuvad kurisud. Varem on Küdema karstiaala kaitse all olnud Lepakõrve ja Küdema kurisuna. Lisaks kuulub Küdema karstiaala ürglooduse objektina Küdema ja Pärima (Arba) kurisu koosseisu. Küdema karstiaala kurisute puhul on tegemist karsti ühe suurima sufosioonivormiga Eestis, jäädes luitestunud Litoriinamere ja Antsülusjärve rannavallide vahele. Peamine kurisu on u 50 m pikk, 37 m lai ning kuni 5 m sügav munajas karstilehter, kus neeldub Ohtja järvest lähtuv kraav. Kurisu on lõikunud suuremalt osalt liivaseljäandiku sisse. Kurisu vaatlemisel võib näha, kuidas vesi neeldub paekihtidevahelistesse karstiõõnsustesse. Küdema kurisutes neeldunud veed ilmuvad maapinnale väikeste allikatena teisel pool rannavalle ja annavad alguse väikestele ojadele.
3. **Lepakõrve karstiaala** – Saaremaa vallas Paatsa külas Karjalasma metskond 8 (48301:004:0167), Karjalasma metskond 35 (48301:004:0110), Kihelkonna metskond 281 (48301:004:0384), Kihelkonna metskond 282 (48301:004:0407), Tooma (48301:004:0209) ning Allika (48301:004:0277) katastriüksustel asuv karstiaala. Varem on Lepakõrve karstiaala kaitse all olnud Lepakõrve ja Küdema kurisuna. Lisaks on see ürglooduse objekt. Lepakõrve karstiaala koosneb kahest kurisust ning nende puhul on samuti tegemist karsti ühe suurima sufosioonivormiga Eestis, jäädes luitestunud Litoriinamere ja Antsülusjärve rannavallide vahele. Kujult on Lepakõrve kurisud järskude metsastunud nõlvadega sätkorud, neist ühte toimub vee sissevool kahelt poolt. Kurisute pikkus on 120–170 m. Suurima sügavus on 7 m. „Eesti ürglooduse raamat” hindab Lepakõrve kurisute sügavuseks lausa kuni 10 m. Aluspõhi kurisu nõlvades või põhjas ulatuslikumalt ei paljandu, vaid ilmneb ainult üksikute väikeste nõlvade jalamil asetsevate vee neeldumiskohtade, pugemete põhjas. Nagu ka Küdema karstiaala puhul, ilmuvad Lepakõrve kurisutes neeldunud veed maapinnale väikeste allikatena teisel pool rannavalle ja annavad alguse väikestele ojadele.

4. **Arba kurisu** – Saaremaa vallas Küdema külas Kihelkonna metskond 264 (48301:003:0264) ja Kurisu (48301:003:0146) katastriüksustel asuv esinduslik kurisu. Varem on kurisu kaitse all olnud Tuiu-Paka kurisute kõige lõunapoolsema lahustükina. Lisaks kuulub Arba kurisu ürglooduse objektina Küdema ja Pärima (Arba) kurisute koosseisu. Selle kurisu puhul on tegemist esindusliku, u 60 m pikkuse ja 2 m laiuse ning 3 m sügavuse karstioruga, kuhu suubub Pärima kraav, mis on maaparanduse eesvooluks. Kurisu asub teedest eemal, metsa sees, seetõttu on see halvasti ligipääsetav.
5. **Mägeniidi kurisu** – Saaremaa vallas Paatsa külas Mägedeniidi (48301:004:0208), Nurme (48301:004:0279) ja Karjalasma metskond 8 (48301:004:0167) katastriüksustel asuv kurisu. Varem on kurisu kaitse all olnud Tuiu-Paka kurisute koosseisus Arba kurisust põhja pool oleva lahustükina. Mägeniidi kurisu puhul on tegemist väga esindusliku, 20 m läbimõõduga ja 3 m sügavusega karstihetriga, mille põhjas asub kurisu ning mis toitub (endiste) maaparandusobjektide veest.
6. **Paka kurisu** – Saaremaa vallas Tuiu külas Poopuu (48301:004:0029) ja Paka (48301:004:0023) katastriüksustel asuv esinduslik kurisu. Varem on kurisu kaitse all olnud Tuiu-Paka kurisute koosseisus Mägeniidi kurisust põhja pool oleva lahustükina. Lisaks on see ürglooduse objekt (Poka kurisu). Kurisu kujutab endast suure veeneelamisvõimega, u 300 m² suurust ja u 2,5 m sügavust karstiorgu. Lisaks asuvad väljaspool kaitstavat ala karstiilmungud, kuid need ei ole piisavalt esinduslikud.
7. **Nõmme karstiala** – Saaremaa vallas Tuiu külas Tuiu-Antsu (48301:004:0253), Kurisu (48301:004:0342), Kiviaia (48301:004:0343) ja Laane (48301:004:0019) katastriüksustel asuv esinduslik karstiala. Varem on karstiala kaitse all olnud Tuiu-Paka kurisute kõige põhjapoolsema lahustükina. Lisaks kuulub Nõmme karstiala ürglooduse objektina Tuiu (Nõmme) kurisute koosseisu. Nõmme karstialal asub viis 25–40 m läbimõõduga ja 2–3 m sügavust karstilohku. Ala paikneb suurematest teedest eemal ja on suhteliselt ligipääsmatu. Sarnaselt Paka kurisule asub ka Nõmme karstiala läheduses vähem esinduslikke karstinähtuseid.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kuna kaitse alla võetakse seitse eraldiseisvat kurisut ning karstiala, siis on kaitstava loodusobjekti tüübiks valitud kaitstav looduse üksikobjekt, milleks on looduskaitsealuse kohaselt teadusliku, esteetilise või ajaloolis-kultuurilise väärtusega elus või eluta loodusobjekt, nagu puu, allikas, rändrahn, juga, karestik, pank, astang, paljand, koobas, karst või nende rühm. Kõne all olevatel aladel ei paikne esinduslikke elupaigatüüpe, mida EÜ nõukogu direktiiv 92/4/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50) nimetab I lisas. Samuti pole neil aladel tuvastatud ühegi kaitsealuse liigi elupaika. Seega on üksikobjektide kaitsekord piisav karstide säilimise tagamiseks ning kaitseala või hoiuala moodustamine ei ole põhjendatud.

2.4. Üksikobjekti piir ja piiranguvööndi ulatus

Üksikobjektide piiritlemisel on lähtunud põhimõttest, et ala hõlmaks kaitset vajavaid kurisuid ja karstialasid. Arvestatud on objektide mõõtmeid ja esinduslikkust ning Kobras AS ekspertide ettepanekuid. Objekti välispiir kulgeb mööda looduses oleva objekti reaalselt piiri. Kohati kattub piir olemasoleva nõlvaku piiriga. Objekti piirid on kaardistatud GPS-seadmete (Trimble GPS RTK 5800, Trimble Nomad ja Magellan Explorist 100) abil.

Looduskaitseaduse § 68 lõiked 1 ja 3 sätestavad, et looduse üksikobjekti kaitse alla võtmise otsuse jõustumisel moodustub selle ümber 50 meetri raadiuses piiranguvöönd, kui kaitse alla võtmise otsusega ei kehtestata piiranguvööndi väiksemat ulatust, ning üksikobjektide rühma ümbritseva piiranguvööndi sisepiir kulgeb mööda servmiste objektide välispunkte ühendavat mõttelist joont, kusjuures objektide rühma alune maa kuulub samuti piiranguvööndisse. Eelnõukohase määruse alusel kehtestatakse vastavalt objekti parameetritele, asukohale ja üksikobjekti ümbritsevatele ohuteguritele 0–50 meetri raadiuses piiranguvöönd. Piiranguvööndi ulatuse määramise ettepanekud on teinud kurisute ja karstialade kaitseväärtust ja asukohta hinnanud ekspertide grupp Kobras AS-st. Piiranguvööndi konkreetne ulatus on kurisute ja karstialade asukohta ja looduslikke tingimusi arvesse võttes optimaalne kaitse-eesmärgi tagamiseks.

Kalmu (Aste) kurisu puhul ei ole vajalik eraldi kaitsetsooni määrata, kuna see asub õuema vahetus läheduses ja kurisule moodustub ümber looduslik puhver: kurisu ise jääb ala keskele ja ümber on kujunenud suur langatuslehter. Seega kehtestatakse Kalmu (Aste) kurisule piiranguvööndi ulatuseks 0 m. Kalmu (Aste) kurisu pindala on 1,52 ha ning see jääb terves ulatuses eramaale. Varasemaga võrreldes on kaitse all oleva ala pindala vähenenud 0,5 ha võrra kurisu piiride korrigeerimise arvelt.

Küdema ja Lepakõrve karstiala on hästi tuntud ja hea ligipääsetavusega karstialad. Seetõttu määratakse nende alade puhul piiranguvööndi ulatuseks 50 m. Koos piiranguvööndiga on Küdema ja Lepakõrve karstiala pindala vastavalt 2,65 ha ja 7,07 ha, millest kurisud moodustavad vastavalt 0,23 ha ja 1,12 ha. Küdema karstiala asub riigimaal 1,24 ha ja eramaal 1,41 ha ulatuses. Lepakõrve karstiala asub riigimaal 6,5 ha ja eramaal 0,57 ha ulatuses. Varasemaga võrreldes on kaitstava ala pindala vähenenud 3,15 ha võrra, seda eelkõige karstialade piiride korrigeerimise arvelt.

Arba kurisu on esinduslik karstivorm, seetõttu on Arba kurisu ümber määratud 50 m laiune piiranguvöönd. **Mägeniidi ja Paka kurisu ning Nõmme karstiala** on valdavalt küll halvasti ligipääsetavad, kuid siiski on karstivormide säilimiseks vajalik kehtestada neile 50 m piiranguvöönd. Koos piiranguvööndiga on Arba kurisu pindala 2,65 ha, Mägeniidi kurisu pindala 1,14 ha, Paka kurisu pindala 1,74 ha ja Nõmme karstiala pindala 4,18 ha. Arba kurisu asub riigimaal 2,42 ha ja eramaadel 0,22 ha ulatuses, Mägeniidi kurisu asub riigimaal 0,62 ha ja eramaal 0,51 ha ulatuses, Paka kurisu ning Nõmme karstiala paiknevad mõlemad terves ulatuses eramaal. Varasemaga võrreldes on kaitsealuse ala pindala vähenenud 0,55 ha võrra, seda eelkõige karstivormide piiride korrigeerimise arvelt.

2.5. Kaitsekord

Käesoleva määrusega ei nähta ette vajadust kaitsekorda muuta, kuna kehtiv kaitsekord tagab kaitseväärtuste soodsa seisundi säilimise ning annab võimaluse vajaduse korral soodsa seisundi parandamiseks ja/või taastamiseks. Määrusega kaitsekorra muutmist küll ei kaasne, kuid selguse huvides esitatakse alljärgnevalt ülevaade kaitsekorrast, millega tuleb pärast piiride kehtestamist arvestada.

Objekte ümbritsevas piiranguvööndis kehtib keskkonnaministri 2. aprilli 2003. a määrusega nr 27 „Kaitstavate looduse üksikobjektide kaitse-eeskiri” kehtestatud kaitsekord. Lisaks tuleb arvestada looduskaitseaduses kehtestatud piirangutega.

2.5.1. Lubatud tegevused

Kaitstava looduse üksikobjekti kaitse-eeskirjast lähtuvalt on üksikobjekti valitseja igakordsel nõusolekul üksikobjekti ümbritsevas piiranguvööndis lubatud uute ehitiste, kaasa arvatud ajutiste ehitiste püstitamine, teede ja liinirajatiste rajamine, uuendusraie tegemine, puhtpuistute kujundamine, üheliigiliste metsakultuuride ja energiapuistute rajamine ja üksikobjekti seisundit või ilmet mõjutava töö tegemine. Kuigi nimetatud kaitse-eeskirja alusel on üksikobjekti valitseja igakordsel nõusolekul üksikobjekti ümbritsevas piiranguvööndis võimalik lubada ehitamist, tuleb neile aladele ehitamist vältida, et säilitada kurisute ja karstialade soodne seisund.

Telkimine, lõkke tegemine ja rahvaürituse korraldamine on üksikobjekti ümbritsevas piiranguvööndis lubatud ainult kohas, mis on üksikobjekti valitseja nõusolekul selleks ettevalmistatud ja tähistatud, ning eramaal omaniku loal.

Üksikobjektid on mõeldud avalikuks kasutamiseks ning valdajal ei ole õigust keelata pargi maa-alal erateede ja radade avalikku kasutamist päikesetõusust päikeseloojanguni. Õuemaal viibimine on lubatud üksnes valdaja loal. Üksikobjekti sisaldava kinnisasja omanikul ei ole õigust keelata teiste isikute viibimist oma maal seoses teadusuuringute, järelevalve- või päästetöödega, mida tehakse Vabariigi Valitsuse kehtestatud korras.

Üksikobjekti ümbritsevas piiranguvööndis on jahipidamine ja kalapüük lubatud vastavalt jahi- ja kalapüügiseadusele.

2.5.2. Keelatud tegevused

Kaitstavate looduse üksikobjektide kaitse-eeskirja kohaselt on üksikobjekti ümbritsevas piiranguvööndis keelatud maavarade ja maa-ainese kaevandamine, veekogude veetaseme muutmine ja nende kallaste kahjustamine, uute maaparandussüsteemide rajamine, jäätmete ladustamine ja karstivormide ümbruses väetiste ja mürgkemikaalide kasutamine.

Üksikobjekti ümbritsevas piiranguvööndis on keelatud sõiduki, maastikusõiduki või ujuvvahendiga sõitmine kohas, mis ei ole selleks määratud ja tähistatud, välja arvatud teadusalastel välitöödel, päästetöödel ja üksikobjekti hooldustöödel.

2.5.3. Tegevuste kooskõlastamine üksikobjekti valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud vastavalt looduskaitseaduse § 14 lõikele 1. Looduskaitseaduse alusel ei või ilma kaitseala valitseja nõusolekuta kaitstava looduse üksikobjekti kaitsevööndis muuta katastriüksuse kõlvikute piire ega kõlviku sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teostada maakorraldustoiminguid, kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut, lubada ehitada ehitusteatise kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, sealhulgas lubada püstitada või laiendada lautrit või paadisilda, anda projekteerimistingimusi, anda ehitusluba, rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda vee erikasutusluba, ehitusluba ega esitada ehitusteatist, ja jahiulukeid lisasööta.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis looduskaitseaduse või kaitse-eeskirja kohaselt vajab üksikobjekti valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada üksikobjekti kaitse-eesmärkide saavutamist või kaitstava üksikobjekti seisundit. Kui tegevust ei ole üksikobjekti valitsejaga

kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud üksikobjekti valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta üksikobjekti kaitse-eesmärgi saavutamist või üksikobjekti seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärasest ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võtte, millega välditakse majandustegevuse kahjustavat mõju. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus loodusväärtusi ei kahjusta, ühitades looduskaitse ja arendushuvid.

3. Menetluse kirjeldus

Saare maakonna looduse üksikobjektide kaitse alal võtmise ja nende piiranguvööndi ulatuse määramise eelnõu dokumentide avalik väljapanek toimus ajavahemikul 4. jaanuar kuni 24. jaanuar 2016. a Keskkonnaameti Hiiu-Lääne-Saare regiooni Kuressaare kontoris, Lääne-Saare Vallavalitsuses ja Mustjala Vallavalitsustes. Teade määruse eelnõu avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta ilmus 29. detsembril 2015. a üleriigilise levikuga ajalehes Postimees ning 16. detsembril 2015. a kohalikus ajalehes Saarte Hääl. Väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmus kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise teade 15. detsembril 2015. a. Saare maakonna looduse üksikobjektide piiranguvööndi ulatuse määramise eelnõu materjalidega oli võimalik tutvuda ka Keskkonnaameti koduleheküljel. Määruse avalik arutelu toimus 4. veebruaril 2016. a Keskkonnaameti Hiiu-Lääne-Saare regiooni Kuressaare kontoris (Tallinna 22).

Looduskaitse seaduse §-s 9 sätestatud kaitse alla võtmise menetluse kohaselt saadeti tähtkirjaga teade kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise kohta 22 maaomanikule, sh Riigimetsa Majandamise Keskusele, Lääne-Saare Vallavalitsusele ja Mustjala Vallavalitsusele, teavitust saadeti ka Saare Maavalitsusele ja Keskkonnainspektsiooni Saaremaa büroole. Kirjas paluti teha parandusettepanekuid ja esitada vastuväited ning teatati, et kui vastuväiteid ega ettepanekuid kirjas nimetatud tähtjaks ei esitata, loetakse seda kaitse-eeskirja muutmise eelnõuga nõustumiseks. Omniva tagastas Keskkonnaametile Rehe (48301:004:0218) maaüksuse omaniku teadaoleva aadressini mitte jõudnud kirja.

Avaliku väljapaneku ajal esitas seisukoha üks maaomanik. Esialgelt oli kavas eraldi üksikobjekt (Aula kurisu) moodustada ka Aula karstiaala põhjapoolsest lahustükist. Villemi kinnistu maaomanik esitas seisukoha, milles ta seadis kahtluse alla Aula karstiaala põhjapoolse lahustükil asuva kurisu looduslikkuse, ning väitis, tegemist võib olla kunstlikult rajatud süvendiga hundisavi saamise eesmärgil. Seetõttu otsustas Keskkonnaamet teha määruse eelnõusse muudatuse ning jätta Aula karstiaala põhjapoolsest lahustükist Aula kurisu moodustamine määrusest välja. Muudatuse kohta küsiti kõigi Aula karstiaala põhjapoolse lahustükile jäävate kinnistute omanike arvamust. Villemi kinnistu omanikule saatis Keskkonnaamet 18. jaanuaril 2016. a vastuskirja, millega teavitas maaomanikku eelnõu muutmise kohta. Kuna seisukohti ja teavet Aula karstiaala põhjapoolse lahustükil asuva kurisu looduslikkuse kohta tähtjaks (07.02.2016) ei saabunud, siis pidas Keskkonnaamet põhjendatuks nimetatud seisukohaga arvestamist. Kuni algatatakse eraldi määrus Aula karstiaala põhjapoolse lahustüki kaitse alt välja arvamiseks, jääb kurisu Aula karstialana kaitse alla ning seal säilib seni kehtinud kaitsekord. Ülejäänud maaomanikud, RMK, Keskkonnainspektsiooni Saaremaa büroo, Lääne-Saare Vallavalitsus, Mustjala Vallavalitsus ja Saare Maavalitsus ettepanekuid ega vastuväiteid ei esitanud. Omniva tagastas Keskkonnaametile Tae

(34801:001:0172) ja Tae (34801:001:0171) katastriüksuse omaniku teadaoleva aadressini mittejõudnud kirja.

Maaomanikele, kelle teavituskirjad Omniva Keskkonnaametile tagasi saatis, korraldati korduvavalikustamine ning anti võimalus esitada parandusettepanekuid ja vastuväiteid kuni 2. maini 2016. a ning teatati, et kui vastuväiteid ega ettepanekuid kuulutusel nimetatud tähtjaks ei esitata, arvestatakse, et vastuväited puuduvad. Vastavasisuline teade ilmus 15. aprillil 2016. a ajalehes Postimees ning Ametlikes Teadaannetes. Nimetatud ajaks parandusettepanekuid ega vastuväiteid ei saanud.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Euroopa Liidu õigus ei reguleeri otseselt määruse eelnõus käsitletud küsimusi.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilimisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määruse jõustumisel puudub oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldustele, kuna alad on juba kaitse all. Määruse jõustumine ei too kaasa uute organisatsioonide moodustamist.

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määruse kehtestamine ka kehtestatud planeeringuid. Teadaolevalt vastuolusid kehtivate planeeringutega ei ole, mistõttu oluline mõju selles küsimuses puudub. Eelnõu avalikustamise käigus saadeti kohalikele omavalitsustele ja maaomanikele arvamuse avaldamiseks eelnõu materjalid. Selle käigus ei esitatud vastuväiteid, et määruse jõustumine takistaks kehtivate planeeringute teostamist. Looduskaitseaduse § 9 lõike 7¹ punktide 3 ja 4 järgi on avalikustamise üks eesmärk saada menetlusosalistelt neile teadaolevaid andmeid, mis on eelnõuga seotud.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb määruse jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulu muutumine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustuse muutus kehtima määruse jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. Kaitse alla võetavate üksikobjektide ümber moodustub piiranguvöönd, kus vastavalt maamaksuseaduse § 4 lõike 2 kohaselt looduskaitseaduse §-s 68 sätestatud piiranguvööndi maalt makstakse maamaksu 50% maamaksumäärast. Kuna võrreldes varasemaga kaitse all oleva maa pindala väheneb, siis maamaksust laekuv summa valdadele mõneti suureneb. Maamaksu laekub Saaremaa vallale rohkem ligikaudu 4,58 eurot aastas.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest. Nimetatud üksikobjektide kaitseks kehtestatav piiranguvöönd ei sea olulisi kitsendusi kinnisasja sihtotstarbelisele kasutamisele ja seega ei teki riigil kohustust nende kinnistute omandamiseks.

Riigil ei suurene poollooduslike koosluste toetuste maksmise kulud, kuna poollooduslikke kooslusi alal ei leidu, ning samuti ei suurene metsatoetuste kulud, kuna tegemist ei ole toetuskõlbliku alaga – kaitstavad looduse üksikobjektid ei kuulu Natura 2000 võrgustikku.

Kuna piiranguvööndi pindala riigimaal väheneb 2,8 ha võrra (sh riigimetsa 2,7 ha), siis iga-aastane RMK puidutulu riigimetsamaalt suureneb. Lähtudes sellest, et 1 ha metsa range kaitse viib Saare maakonnas tulu keskmiselt 100 eurot aastas ning et piiranguvööndi metsade majandamine oli varem kitsendatud, kuna vastavalt RMK arvutustele on majanduspiirangutega metsade kavandatavaks raiemahuks ligikaudu 1/10 majandusmetsa lankide keskmisest, suureneb RMK puidutulu ca 243 euro võrra aastas.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Määruse vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu on kooskõlastatud teiste ministriumitega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Justiitsministeerium ja Maaeluministeerium on kooskõlastanud eelnõu märkusteta. Ülejäänud ministriumid on kooskõlastanud eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks.